

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ ЗМІНИ ОБСЯГУ ПРОДУКЦІЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА УКРАЇНИ

БОГДАНОВИЧ О.А., ЗДОБУВАЧ,*

*ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ ПЕТРА ВАСИЛЕНКА*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сільське господарство, як основна галузь агропромислового комплексу, залишається однією з найважливіших галузей економіки, від рівня розвитку якої залежить зростання всієї економіки в цілому й вирішення низки економічних та соціальних проблем, які постали перед Україною. Виявлення змін в тенденціях розвитку сільського господарства України дасть можливість прогнозувати його стан на майбутнє [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ринкові трансформації в аграрному секторі України супроводжуються негативними тенденціями: різко скорочуються обсяги виробництва продукції, залишається низькою ефективність [1].

Тенденції зміни галузевих пропорцій вивчалися у роботах: В.Я. Амбросова [1], В.Г. Андрійчука [3], П.К. Канінського [4], Т.Г. Маренич [5], В.Й. Шияна [8], Д.В. Шияна [8], Н.В. Статівки [9], В.М. Нелепа [6] та ін.

Формулювання цілей статті. Метою роботи є аналіз тенденцій зміни обсягу продукції сільського господарства України як в цілому так і в різних типах господарства за період 1990-2015 рр.

Виклад основного матеріалу дослідження. В аграрному секторі України є дві головні галузі – рослинництво та тваринництво [4]. Ці галузі відіграють особливу роль в забезпеченні продовольчої безпеки України: це продукти харчування, корми, сировина для інших галузей народного господарства, експортний потенціал.

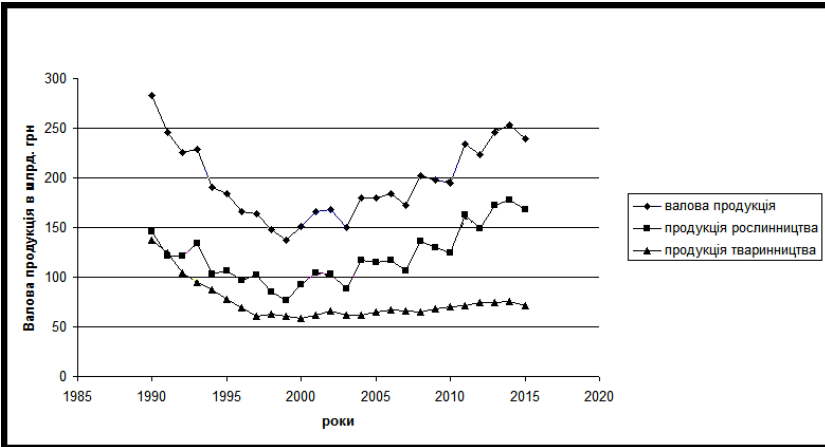
* Науковий керівник – Шиян Д.В., д.е.н., професор

За період 1990-2015 рр. в галузевій структурі сільського господарства України відбулися значні зміни [8]. Структурні зміни добре ілюструються даними про зміну обсягу валової продукції (рис. 1 і 2). В розглянутому процесі можна виділити три періоди: 1990-2000 рр. – зміна соціальної системи в країні супроводжувалася скороченням ресурсного потенціалу аграрного сектору, зменшенням виробництва основних видів сільськогосподарської продукції і, як результат, стрімким зменшенням обсягів валової продукції; період 2000-2013 рр. характеризується деякою стабілізацією і підвищенням обсягів валової продукції в значній мірі за рахунок збільшення обсягів продукції рослинництва; в період 2014-2015 рр. спостерігається деяке зменшення обсягів валової продукції, що пояснюється нестабільністю політичної і економічної ситуації в Україні викликаною агресивними діями Російської Федерації в Криму і східних областях України. Слід відзначити, що обсяг валової продукції рослинництва після 2000 року почав збільшуватися, а після 2010 року досяг рівня 1990 року і навіть перевищив його, чого не скажеш про обсяг валової продукції тваринництва, який після 2000 року почав дещо зростати, але далеко навіть не досяг рівня 1990 року [3].

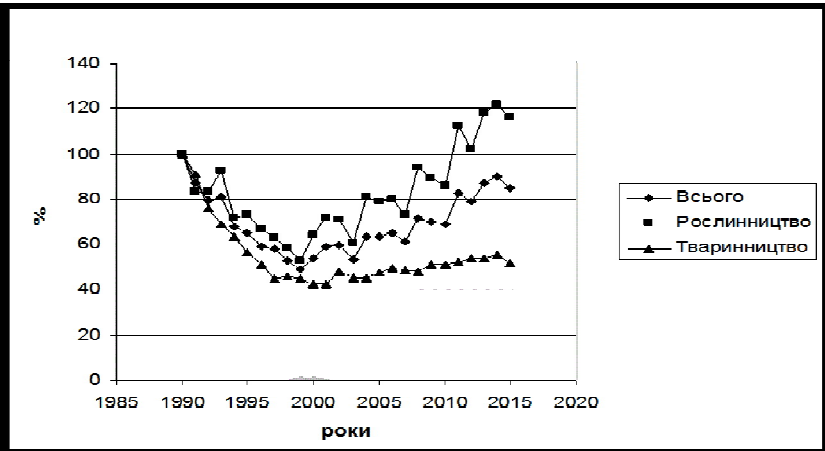
На фоні загального зменшення виробництва сільськогосподарської продукції відбулися внутрішньогалузеві зміни. Галузь рослинництва остаточно стала провідною, її питома вага невпинно збільшувалася від 51,4% в 1990 році до 70,3% в 2015 році, тобто на 18,9 %. Стала помітною чітка тенденція скорочення обсягів продукції тваринництва в період 1990-2000 рр., потім настала деяка стабілізація.

В сільськогосподарських підприємствах обсяг валової продукції рослинництва інтенсивно зменшувався в період з 1990 року до 2000 року, з 2000 року цей обсяг так же помітно почав зростати, за винятком останніх двох років через раніше вказані причини [7].

За період 1990-2015 рр. відбулися значні зміни в галузевій структурі сільського господарства в групах виробників, зокрема в сільськогосподарських підприємствах і господарствах населення.

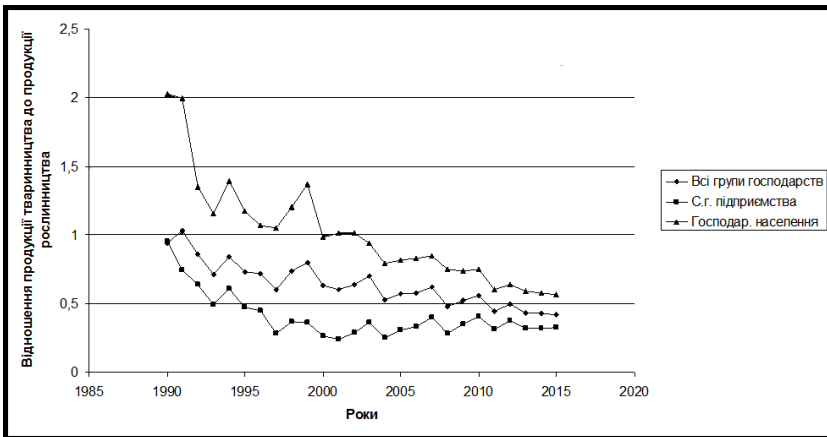

Рис.1. Зміна обсягів валової продукції сільського господарства України в усіх категоріях господарств за період 1990-2015 рр.

Рис. 2. Зміни індексів валової продукції сільського господарства України за період 1990-2015 рр.

Останнім часом відношення продукції тваринництва до продукції рослинництва наблизилося до 0,5, тобто валова продукція тваринництва складає половину валової продукції рослинництва, тоді як на початку 90-х років в господарствах населення вона в два рази її перевищувала, а в сільськогосподарських підприємствах була приблизно однаковою (рис.3).

Рис. 3. Зміна відношення продукції тваринництва до продукції рослинництва в різних типах господарств за період 1990-2015 рр.

При загальній тенденції зменшення долі продукції тваринництва темпи цього зменшення в господарствах населення значно вищі, ніж в сільськогосподарських підприємствах. Це викликане нерентабельністю вирощування тварин в господарствах населення через значне подорожчання кормів і низькі закупівельні ціни на продукцію тваринництва [6].

Зміни обсягів валової продукції в різних типах господарств показані на рисунках 4 і 5.

В сільськогосподарських підприємствах теж чітко просліджуються три етапи зміни обсягів як всієї валової продукції, так і по галузях: рослинництву і тваринництву. Видно, що збільшення обсягів загальної валової продукції після 2000 року досягнуто за рахунок росту обсягів продукції рослинництва, при цьому вплив галузі тваринництва незначний [6]. В господарствах населення на характер зміни обсягів валової продукції основний вплив має галузь рослинництва, порівняно з сільськогосподарськими підприємствами зміни відбуваються плавніше. Обсяги валової продукції тваринництва на початку 90-х років більше ніж в 2 рази перевищував обсяги валової продукції рослинництва, приблизно в 2000 році був досягнутий паритет між ними, починаючи з 2000 року спостерігається різниця на користь галузі рослинництва, яка нині досягає двократної величини.

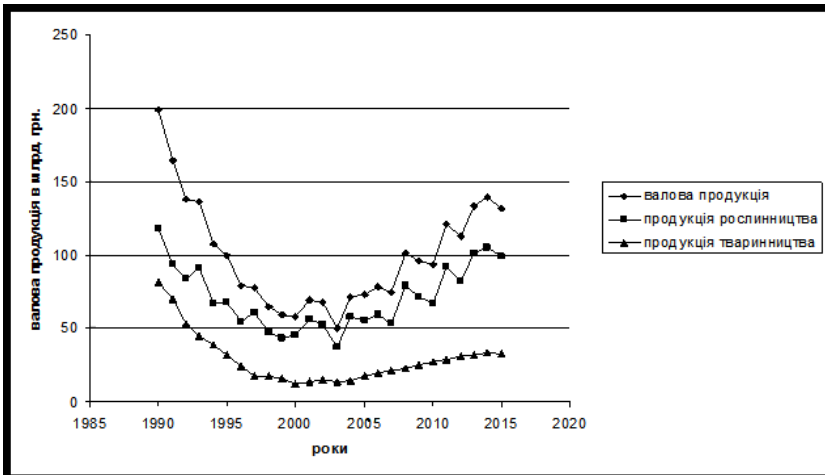

Рис. 4. Зміна обсягу валової продукції в сільськогосподарських підприємствах України за період 1990-2015 рр.

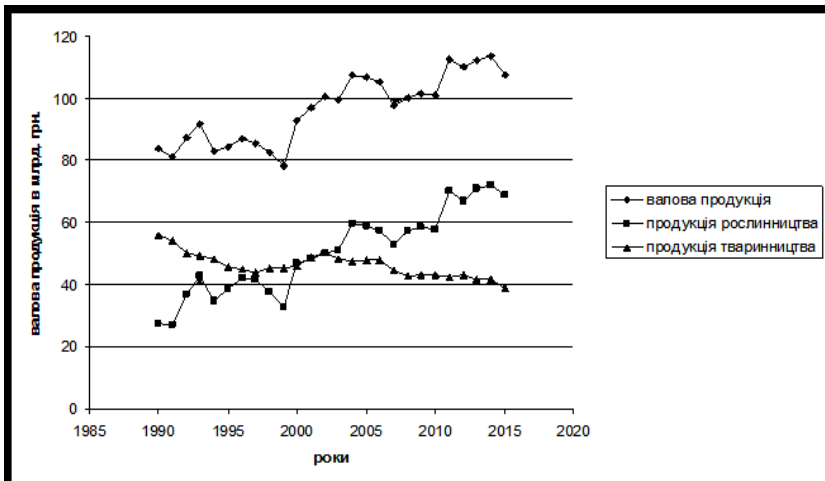

Рис. 5. Зміна обсягу валової продукції в господарствах населення України за період 1990-2015 рр.

Така ж картина спостерігається і по галузях сільськогосподарського виробництва (рисунки 6 і 7) [10].

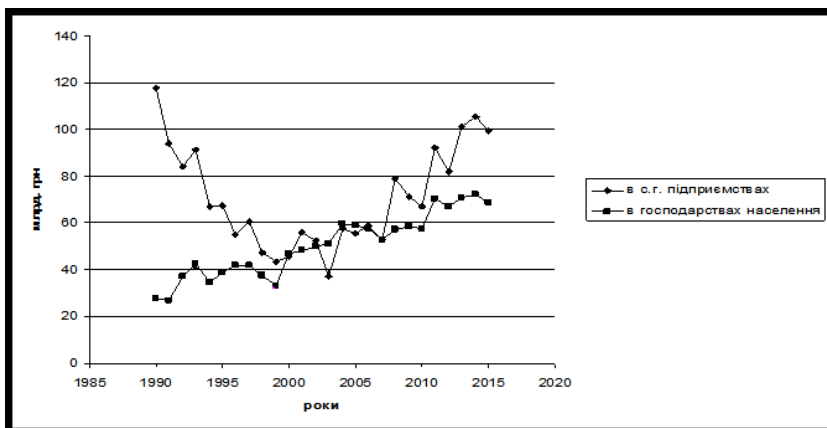

Рис. 6. Зміна обсягу валової продукції рослинництва в різних типах господарств в період 1990-2015 рр.

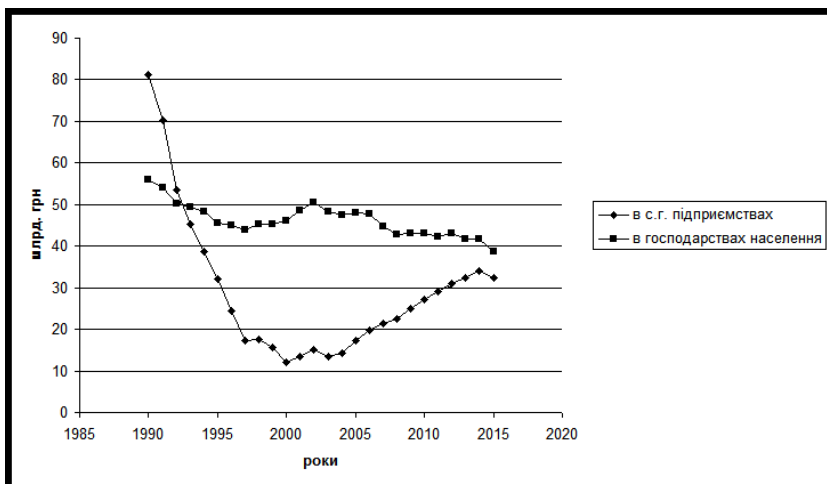

Рис. 7. Зміна обсягу валової продукції тваринництва в різних типах господарств в період 1990-2015 рр.

Характер зміни обсягу валової продукції рослинництва має чітко виражений мінімум, тоді як в господарствах населення при невеликих відхиленнях характер зміни обсягу валової продукції рослинництва поступове повільне збільшення (рис.6). Аналогічний характер змін обсягів валової продукції тваринництва: в сільськогосподарських підприємствах різке зменшення в 90-х роках, мінімальні значення в 2000- 2003рр. і після 2004 року – поступове збільшення обсягів. Останніми роками намітилася стійка тенденція до зростання частки сільськогосподарських підприємств у виробництві агропродовольчої продукції. Певний внесок до стійкості такої тенденції додає зростання кількості агрохолдингових формувань. Як правило, це вертикально інтегровані підприємства (виробництво, переробка й торгівля), які через дочірні сільськогосподарські підприємства орендують 30 тис. га і більше сільськогосподарських угідь. Разом з тим, частка господарств населення у виробництві основних видів с.-г. продукції залишається значною [8].

Як змінювалася частка господарств у виробництві основних видів сільськогосподарської продукції показано на рисунках 8 і 9.

З 1990 року до 2000 року частка сільськогосподарських підприємств у виробництві практично всіх видів продукції зменшувалася, а відповідно збільшувалася частка господарств населення.

З 2000 року до 2010 року спостерігається деяка стабілізація і навіть збільшення в обох групах господарств (крім м'яса і молока, виробництво яких продовжувалося зменшуватися). З 2010 року частки у виробництві обох груп стабільні з невеликим збільшенням або зменшенням в деяких видах продукції [8].

Сільське господарство – складна виробнича, соціальна та екологічна система, де взаємодіють безліч економічних, соціальних і біологічних факторів. Подальший розвиток галузі, що є однією з найважливіших в економіці, потребує якісних перетворень, спроможних забезпечити підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва та продовольчу безпеку держави [6].

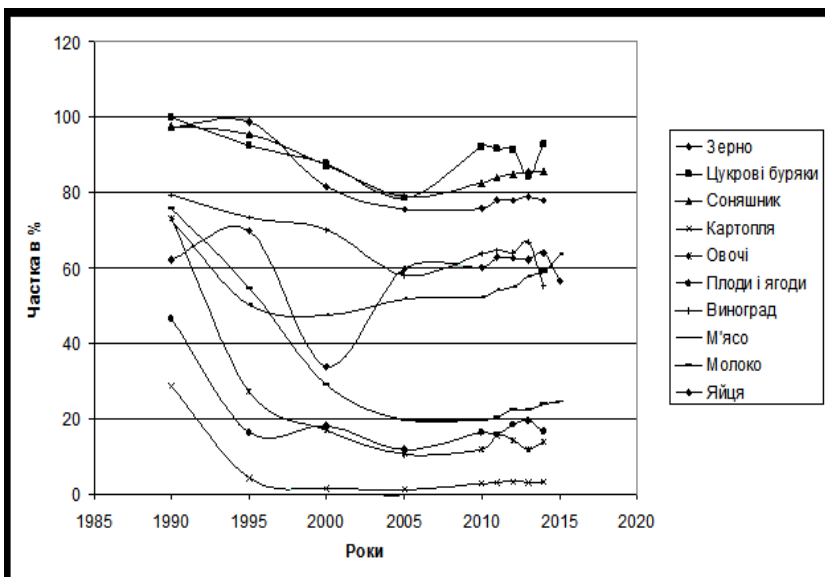

Рис. 8. Зміна частки сільськогосподарських підприємств у виробництві основних видів сільськогосподарської продукції

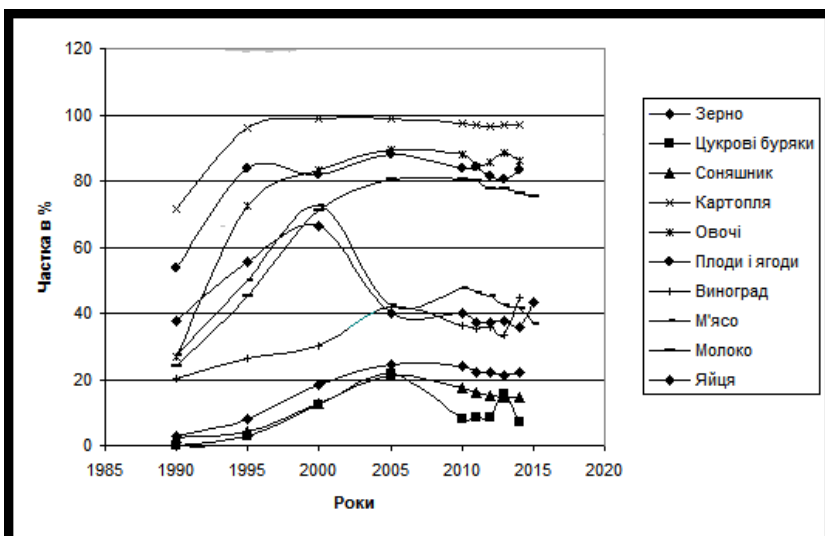

Рис. 9. Зміна частки господарств населення у виробництві основних видів сільськогосподарської продукції

Висновки. Обсяг валової продукції сільського господарства за досліджуваній період характеризується початковим різким зменшенням, далі деякою стабілізацією та поступовим підвищенням останнім часом, яке відбулося за рахунок збільшення обсягів продукції рослинництва. Стала помітна чітка тенденція скорочення обсягів продукції тваринництва з деякою послідуною стабілізацією. Однак, відношення продукції тваринництва до продукції рослинництва невпинно зменшується. Темпи зменшення долі продукції тваринництва в господарствах населення значно вищі ніж в сільськогосподарських підприємствах.

Література.

1. Амбросов В.Я. Зібрання наукових праць. Спеціалізація, кооперація, агропромислова інтеграція Т. 2. / В.Я. Амбросов. – Х. : ННЦ ІАЕ, 2009. – 685 с.

2. Аграрний сектор економіки України (стан та перспективи розвитку) / [Присяжнюк М.В., Зубець М.В., Саблук П.Т. та ін.]; за ред. М.В. Присяжнюка та ін. – К. : ННЦ ІАЕ, 2011. – 1008 с.

3. Андрійчук В.Г. Економіка аграрних підприємств / В.Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2005. – 510 с.

4. Канінський П.К. Особливості розвитку спеціалізації аграрного виробництва в умовах ринкових відносин / П.К. Канінський // Економіка АПК. – 2006. – № 10. – С. 43-47.

5. Маренич Т.Г. Спеціалізація та послання галузей в сільськогосподарських підприємствах / Т.Г. Маренич // Вісник ХНТУСГ. – 2007. – Вип. 50. – С. 219-223.

6. Нелеп В.М. Тенденції розвитку сільського господарства в Україні та світі / В.М. Нелеп // Економіка АПК. – 2015. – № 7. – С. 100-105.

7. Нечаев В.И. Организация производства и предпринимательской деятельности в АПК: [учебник] / В.И. Нечаев, П.Ф. Парамонов. – М. : Колос С, 2008. – 312 с.

8. Олійник Т.І. Економіка сільського господарства: наука та її сучасна парадигма / Т.І. Олійник, В.Й. Шиян, Д.В. Шиян // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 94-98.

9. Статівка Н.В. Галузева структура і ефективність виробництва в сільськогосподарських підприємствах різної організаційно-правової форми / Н.В. Статівка // Економічний розвиток України в сучасному просторі і часі: Матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф.: Збірник статей. – 2010. – С. 338-345.

10. Статистичні збірники «Валова продукція сільського господарства України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

References.

1. Ambrosov V.Ya. (2009). *Zibrannya naukovih prats. Spetsalizatsiya, kooperatsiya, agropromislova integratsiya* [Collection of scientific papers. Specialization, cooperation, agroindustrial integration]. Kharkov: NNTs IAE, Vol. 2. p.685 [in Ukrainian].

2. Prisyazhnyuk M.V., Zubets M.V., Sabluk P.T. et al. (2011). *Agrarniy sektor ekonomiki Ukraini (stan ta perspektivi rozvutku)* [The agricultural sector of Ukraine (state and prospects)]. M.V. Prisyazhnyuk et al. (Eds.). Kyiv: NNTs IAE, p. 1008 [in Ukrainian].

3. Andriychuk V.G. (2005). *Ekonomika agrarnih pidprymstv* [The economy of agricultural enterprises]. Kyiv: KNEU, p. 510 [in Ukrainian].

4. Kaninskiy P.K. (2006). Osoblivosti rozvitku spetsializatsii agrarnogo virobnitstva v umovah rinkovih vlinosin [Features of specialization of agricultural production in market conditions]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 10, pp. 43-47 [in Ukrainian].

5. Marenich T.G. (2007). Spetsializatsiya ta poednannya galuzey v silskogospodarskih pyidpriemstvah [Specialization and combination of fields in agricultural enterprises]. *Visnik HNTUSG – Journal of Kharkov National Technical University of Agriculture*, No 50, pp. 219-223 [in Ukrainian].

6. Nelep V.M. (2015). Tendentsiyi rozvitku silskogo gospodarstva v Ukrayini ta sviti [Trends in agriculture in Ukraine and the world]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 7, pp. 100-105 [in Ukrainian].

7. Nechaev V.I., and Paramonov P.F. (2008). *Organizatsiya proizvodstva i predprinimatel'skoj deyatel'nosti v APK* [The organization of production and business activities in the agro-industrial complex]. Moscow: Kolos S, pp. 312 [in Russian].

8. Oliynik T.I., Shiyani V.Y., and Shiyani D.V. (2013). Ekonomika silskogo gospodarstva: nauka ta yiyi suchasna paradigma [Economics of agriculture, science and its modern paradigm]. *Ekonomika APK – Economy AIC*, No 4, pp. 94-98 [in Ukrainian].

9. Stativka N.V. (2010). Galuzeva struktura i efektyvnist virobnitstva v silskogospodarskih pidpriemstvah riznoyi organizatsiyno-pravovoyi formi [Industry structure and efficiency of the agricultural enterprises of different legal forms]. The economic development of Ukraine in today's time and space: *Materiali Vseukrayinskoyi nauk.-prakt. konf.: Zbirnik statey – Ukrainian*

nauk. materials and practical. Conf.: Collection of articles. (pp. 338-345). Kharkov: FOP Pavlenko O.G. [in Ukrainian].

10. Statistichni zbirniki «Valova produktsiya silskogo gospodarstva Ukrayini» [Statistical publication «Gross agricultural output Ukraine»]. (n.d.). *ukrstat.gov.ua*. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua. [in Ukrainian].

Анотація.

Богданович О.А. Аналіз тенденцій зміни обсягу продукції сільськогосподарського виробництва України.

Виконано аналіз тенденцій зміни обсягу продукції сільськогосподарського виробництва України як в цілому, так і по різних типах господарств. Спостерігається чітка тенденція скорочення обсягів продукції тваринництва з деякою послідуною стабілізацією. Стосовно обсягу продукції тваринництва в різних типах господарств – можна відмітити, що темпи зменшення долі продукції тваринництва в господарствах населення значно вищі ніж в сільськогосподарських підприємствах.

Ключові слова: валова продукція, галузева структура, рослинництво, тваринництво, сільське господарство.

Аннотация.

Богданович О.А. Анализ тенденций изменения объема продукции сельскохозяйственного производства Украины.

Выполнен анализ тенденций изменения объема продукции сельскохозяйственного производства Украины как в целом, так и по различным типам хозяйств. Наблюдается тенденция сокращения объемов продукции животноводства с некоторой последующей стабилизацией. Относительно анализа объема продукции животноводства в различных типах хозяйств - можно отметить, что темпы уменьшения доли продукции животноводства в хозяйствах населения значительно выше, чем в сельскохозяйственных предприятиях.

Ключевые слова: валовая продукция, отраслевая структура, растениеводство, животноводство, сельское хозяйство.

Abstract.

Bogdanovich O.A. Analysis of trends in the volume of agricultural production in Ukraine.

The analysis of trends in the volume of agricultural production in Ukraine as a whole and the different types of farms. There is a tendency of reducing livestock production with a subsequent stabilization. According to the analysis of the volume of livestock production in various types of enterprises - it can be noted that the rate of decline in the share of animal products in households is significantly higher than in the agricultural enterprises.

Keywords: gross products, of a particular branch structure, plant-grower, stock-raising, agriculture.